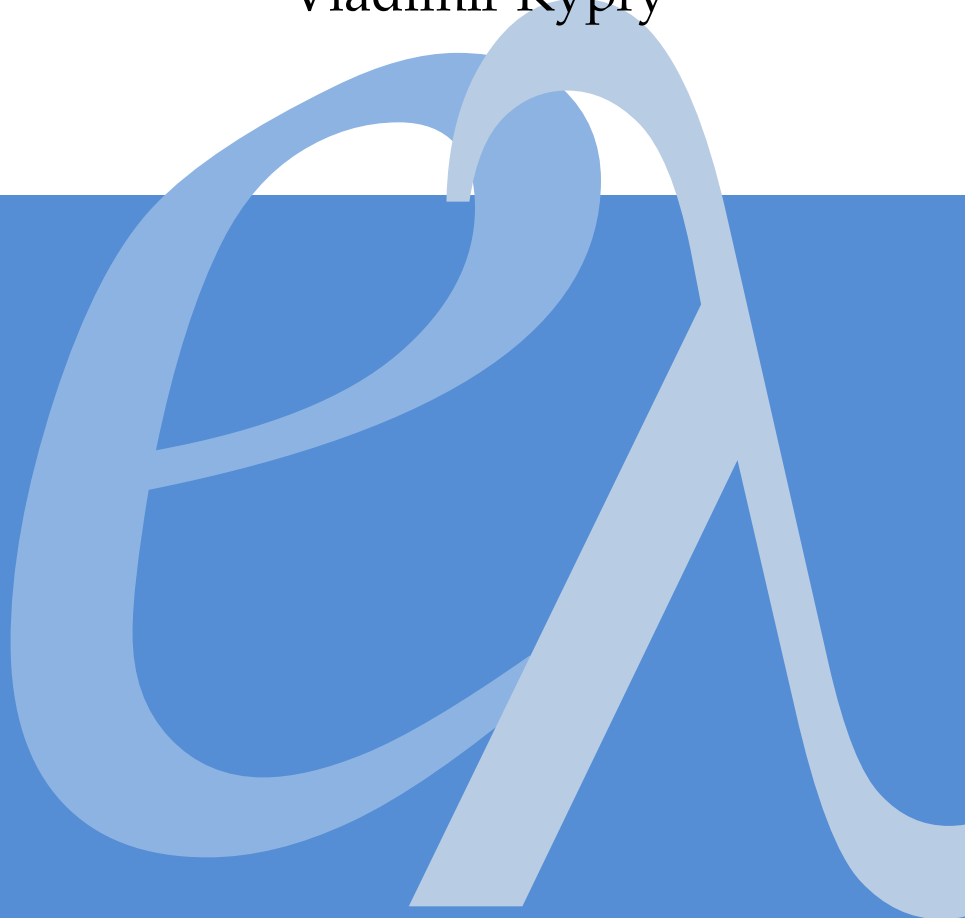

K Rousseauově „teorii společenské smlouvy“ z pohledu antropologicko-nomologického (ve srovnání s antropologicko-nomologickým pohledem na „teorii společenské smlouvy“ Hobbesovu a Lockovu i v jiných srovnáních).

Vladimír Kyprý

Abstract

This study („On Rousseau’s „theory of social contract“ from the anthropological and nomological point of view (as compared with the anthropological and nomological view of Hobbes’ and Locke’s „theory of social contract“ and in other comparisons)“) deals with that comparison as regards the concept of „natural law“ (of human being), the concept of positive civil law (of human being in state and legal social form), some relation of positive civil law (of human being in state and legal social form) to „natural law“ (of human being) as well as its validity (liability). – This study („On Rousseau’s „theory of social contract“ from the anthropological and nomological point of view (as compared with the anthropological and nomological view of Hobbes’ and Locke’s „theory of social contract“ and in other comparisons)“) demonstrates, as regards that comparison it deals with, that there is not any anthropological, ontological either nomological foundation of Rousseau’s „theory of social contract“ in any aspect of that comparison, in contrast to Hobbes’ and Locke’s „theory of social contract“ where some anthropological, ontological, and nomological foundation exists in all aspects of that comparison, as I have demonstrated in my prior studies on it.

Keywords: Social contract; natural law (of human being); positive civil law (of human being in state and legal social form), its relation to natural law (of human being), and its relation to social contract; validity (liability) of positive civil law (of human being in state and legal social form).

Abstrakt

Tato studie („K Rousseauově „teorii společenské smlouvy“ z pohledu antropologicko-nomologického (ve srovnání s antropologicko-nomologickým pohledem na „teorii společenské smlouvy“ Hobbesovu a Lockovu i v jiných srovnáních)“) se zabývá oním srovnáním, pokud jde o pojem „přírozeného zákona“ (lidského bytí), o pojem (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí), o vztah (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí) k „přírozenému zákonu“ (lidského bytí) a posléze též o jeho platnost (závaznost). – Tato studie („K Rousseauově „teorii společenské smlouvy“ z pohledu antropologicko-nomologického (ve srovnání s antropologicko-nomologickým pohledem na „teorii společenské smlouvy“ Hobbesovu a Lockovu i v jiných srovnáních)“) ukazuje, pokud jde o ono srovnání, jímž se zabývá, že v Rousseauově „teorii společenské smlouvy“ není žádný antropologicko-ontologicko-nomologický fundament v žádném aspektu onoho srovnání, na rozdíl od Hobbesovy a Lockovy „teorie společenské smlouvy“, v nichž nějaký antropologicko-ontologicko-nomologický fundament v každém aspektu onoho srovnání je, jak jsem ukázal ve svých dřívějších studiích o nich.

Klíčová slova: Společenská smlouva; přírozený zákon (lidského bytí); (státoprávní) společenský zákon (lidského bytí), jeho vztah k přírozenému zákonu (lidského bytí) a jeho vztah ke společenské smlouvě; platnost (závaznost) (státoprávně) společenského zákona (lidského bytí).

V návaznosti na své studie o vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii¹ jsem se posléze zabýval i pojmem „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) významných teoretiků „společenské smlouvy“ – Hobbesa a Locka.² Dalším významným „teoretikem společenské smlouvy“ byl – vedle Hobbesa a Locka – též a zvláště J. J. Rousseau. Je tedy, resp. jak tedy je Rousseauova „teorie společenské smlouvy“ spjata s pojmem „přirozeného zákona“ (lidského bytí) a s problémy s ním souvisejícími, tj. s pojmem (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí), se vztahem „přirozeného zákona“ (lidského bytí) a (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí) a s platností (závazností) (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí)?

1. K pojmu „přirozeného zákona“ (lidského bytí) v Rousseauově „Společenské smlouvě“ ve srovnání s pojmem „přirozeného zákona“ (lidského bytí) v „teorii společenské smlouvy“ Hobbesově a Lockově.

O „přirozeném zákonu“ (lidského bytí) Rousseau ve „Společenské smlouvě“ explicitě nepíše.

Ve „Společenské smlouvě“ Rousseau explicitě píše o „prvním zákonu člověka“: „bdít nad zachováním sebe samého“.¹ (Tj., lze říci přesněji, „jednej tak, abys vždy zachoval jsoucnost sebe samého“, resp. „jednej vždy tak, abys zachoval jsoucnost sebe samého“.) Je-li „první zákon člověka“ („bdít nad zachováním sebe samého“), o němž Rousseau explicitě píše ve „Společenské smlouvě“,² vždy už původně spjat s lidským bytím, resp. vždy už spjat s původním lidským bytím, tedy je s ním spjatý „přirozeně“ a je tedy taky „přirozený“.

„Přírodní stav“ tedy je bez závazků lidí k druhým lidem.³ (To znamená, že je i bez závazků lidí k druhým lidem plynoucím z „přirozeného zákona“ lidského bytí, neb z „přirozeného zákona“ lidského bytí žádné závazky lidí k druhým lidem neplynou.) Z toho plyne, že „být pod zákonem přírody“ znamená pro lidi být bez závazků k druhým lidem.⁴

(Je-li tedy nějaký „přirozený zákon“ lidského bytí), není nicméně žádný základní zákon lidského bytí.⁵ To znamená, že ani „přirozený zákon“ lidského bytí není základním zákonem lidského bytí.)

Z výše zde uvedeného plyne, že pojem „přirozeného zákona“ (lidského bytí) v Rousseauově „Společenské smlouvě“ je ve srovnání s pojmem „přirozeného zákona“ (lidského bytí) v „teorii společenské smlouvy“ Hobbesově a Lockově (antropologicko-ontologicky) redukováným Hobbesovým pojmem „přirozeného zákona“ (lidského bytí)⁶ a ještě více redukováným Lockovým pojmem „přirozeného zákona“ (lidského bytí).⁷ Navíc pak Rousseauův pojem „přirozeného zákona“ (lidského bytí) je v jeho „Společenské smlouvě“ ve srovnání s významem pojmu „přirozeného zákona“ (lidského bytí) v „teorii společenské smlouvy“ Hobbesově a Lockově (antropologicko-ontologicky) v podstatě a de facto bezvýznamný: jeho „teorie společenské smlouvy“ není nijak antropologicko-ontologicko-nomologicky fundovaná, na rozdíl od jejich „teorie společenské smlouvy“, jež tak či tak antropologicko-ontologicko-nomologicky fundovaná je.

2. K pojmu (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí) v Rousseauově „Společenské smlouvě“ ve srovnání s pojmem (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí) v „teorii společenské smlouvy“ Hobbesově a Lockově.

Ve „Společenské smlouvě“ Rousseau explicitě píše jen o (státoprávním) společenském zákonu (lidského spolubytí).

Jen (státoprávně) společenský stav je spjat se závazky lidí k druhým lidem.¹ (To znamená, že závazky lidí k druhým lidem plynou vždy jen ze státoprávních aj. společenských zákonů lidského spolubytí, neb z „přirozeného zákona“ lidského bytí žádné závazky lidí k druhým lidem neplynou.) Z toho plyne, že „být pod státoprávními aj. společenskými zákony“ lidského spolubytí znamená pro lidi být spjati se závazky k druhým lidem.²

(To znamená nicméně, není-li žádný základní zákon lidského bytí – a není-li jím ani „přirozený zákon“ lidského bytí –, že ani státoprávní ani žádný jiný společenský zákon lidského spolubytí není základním zákonem lidského bytí, který by se nedal odvolat: lze odvolat každý.)³

Z výše zde uvedeného plyne, že pojem (státoprávního aj.) společenského zákona (lidského spolubytí) sám o sobě snad není ve srovnání s pojmem (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí) v „teorii společenské smlouvy“ Hobbesově a Lockově (sociologicko-nomologicky apod.) redukováným Hobbesovým

pojmem (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí)⁴ ani redukováným Lockovým pojmem (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí):⁵ lze říci, že sám o sobě je také „nařízením týkajícím se budoucího jednání občanů“ (státu), resp. že sám o sobě je také nařízením předjímajícím budoucí jednání občanů (státu) ve formě příkazu nebo ve formě zákazu; avšak Rousseauův pojem (státoprávního aj.) společenského zákona (lidského spolubytí) je v jeho „Společenské smlouvě“ ve srovnání s významem pojmu (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí) v „teorii společenské smlouvy“ Hobbesově a Lockově (antropologicko-ontologicky) v podstatě a de facto méně významný: i v tom se ukazuje a prokazuje, že jeho „teorie společenské smlouvy“ není nijak antropologicko-ontologicko-nomologicky fundovaná, na rozdíl od jejich „teorie společenské smlouvy“, jež tak či tak antropologicko-ontologicko-nomologicky fundovaná je.

Vždyť ve stavu (státoprávně) společenském je sice vše pod mocí zákonů (lidského spolubytí – společenských – státních aj. právních),⁶

avšak stát se neudržuje (společenskými – státoprávními aj.) zákony (lidského spolubytí); stát se udržuje zákonodárnou (státoprávně společenskou aj.) mocí (vzhledem k lidskému spolubytí).⁷

Bytným zdrojem (původem) zákonodárné (státoprávně společenské aj.) moci (vzhledem k lidskému spolubytí), jíž „se stát udržuje“, tj. (konec konců) i bytným zdrojem (původem) společenských (státoprávních aj.) zákonů (lidského spolubytí), jimiž „se stát neudržuje“,⁸

je „obecná vůle“. ⁹ Z výše zde uvedeného tedy plyne, že „obecná vůle“ konec konců může (libovolně!?) společenské (státoprávní aj.) zákony lidského spolubytí zřizovat a že také konec konců může (též libovolně!?) společenské (státoprávní aj.) zákony (lidského spolubytí) odvolat.

To by znamenalo, že ve stavu (státoprávně) společenském tedy je vše pod mocí zákonů (lidského spolubytí – společenských – státních aj. právních)¹⁰ *libovolných*, resp. *libo-volených* (!?).

Avšak (státoprávní) společenské zákony (lidského spolubytí) v různých státech prý se liší – a musejí prý se nutně v různých státech lišit – dle různých mravů, různého klimatu etc.¹¹

A nejdůležitější (společenské) „zákony“ (lidského spolubytí) prý (ve všech státech) jsou mravy, zvyky a veřejné mínění;¹²

a (státoprávní aj.) společenské zákony (lidského spolubytí) prý se s nejdůležitějšími (společenskými) „zákony“ (lidského spolubytí) v daném státě (s mravy, zvyky a veřejným míněním) buď shodují, majíce v nich svůj vnitřní základ, nebo se s nimi

neshodují, svůj vnitřní základ v nich nemajíce, ale pak (resp. a tak) jsou jimi (státoprávní aj.) společenské zákony (lidského spolubytí) nahrazovány a nahrazeny (tj. musejí být nahrazeny a nemohou nebýt nenahrazeny!?).¹³

To by znamenalo, že různé klima, různé mravy apod. jsou pro (státoprávní) společenské zákony (lidského spolubytí), jež se dle nich v různých státech liší – a musejí se dle nich nutně v různých státech lišit –,

podmínkou: podmínkou a závazkem pro volbu „obecné vůle“, jíž je vždy volba „obecné vůle“ vázána.

A jsou-li podmínkou, tj. podmínkou a závazkem pro volbu „obecné vůle“, jíž volba „obecné vůle“ je vždy vázána,

může pak „obecná vůle“, jak z výše zde uvedeného plyne, vskutku konec konců libovolně zřizovat společenské (státoprávní aj.) zákony lidského spolubytí a může též „obecná vůle“ vskutku konec konců libovolně tytéž společenské (státoprávní aj.) zákony lidského spolubytí odvolat?

Ano může, neboť jde o „obecnou vůli“ „suveréna“, resp. o obecnou vůli „suverénní“ – a ta může volit i to, co jí prospívá, i to, co jí škodí.¹⁴

To znamená, že „obecná vůle“ „suveréna“, jež toto může, tj. jež může volit i to, co jí prospívá, i to, co jí škodí, neboť jde o „obecnou vůli“ „suverénní“,¹⁵

je „suverénní“ nejen vůči (státoprávním aj.) společenským zákonům (lidského spolubytí), vůči nimž je zákonodárná, ale též je „suverénní“ vůči „přirozenému zákonu“ (lidského bytí), vůči němuž zákonodárná není.

A je-li „suverénní“ také vůči „přirozenému zákonu“ (lidského bytí), vůči němuž není zákonodárná – tj. je-li „suverénní“ nejen vůči (státoprávním aj.) společenským zákonům (lidského spolubytí), vůči nimž zákonodárná je –,

pak to znamená, že je zákonodárná, aniž by byla jakkoliv zákonně vázaná;

byla-li by však jakkoliv zákonně vázaná (nejen zákonodárná),

muselo by se zde říci: je zákonodárná a je zákonně vázaná; je-li zákonodárná v souladu se zákonnou vázaností, je v dobrém smyslu zákonodárná; je-li zákonodárná v nesouladu se zákonnou vázaností, je ve špatném smyslu zákonodárná: je „zákonodárná“, jsouc nevázaná - bezzákonná.

To by se zde muselo říci o zákonodárnosti a zákonné vázanosti, resp. o „zákonodárnosti“ a nevázanosti – bezzákonnosti, avšak neříká se to a ani nechce říci. A neříká-li se to a ani říci nechce, jde zde takto – tj. vzato nomologicky zde konec konců jde – o (generální) voluntarismus, tj. o antinomologický (generální) voluntarismus.¹⁶

3. Ke vztahu pojmu (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí) a „přirozeného zákona“ (lidského bytí) v Rousseauově „Společenské smlouvě“ ve srovnání se vztahem pojmu (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí) a pojmu „přirozeného zákona“ (lidského bytí) v „teorii společenské smlouvy“ Hobbesově a Lockově.

Z výše zde uvedeného¹ plyne, že podle Rousseauovy „teorie společenské smlouvy“ (státoprávní aj.) společenský zákon (lidského spolubytí) není nijak bytně vázán na „přirozený zákon“ (lidského bytí), tj. není jím nijak bytně zakládán, na rozdíl od „teorie společenské smlouvy“ Hobbesovy a Lockovy, v níž (státoprávní) společenský zákon (lidského spolubytí) je nějak bytně vázán na „přirozený zákon“ (lidského bytí), tj. je jím i tak či tak bytně zakládán.²

Ke vztahu „přirozeného zákona“ (lidského bytí) a (státoprávního) společenského zákona (lidského spolubytí) v Rousseauově „Společenské smlouvě“ se (nepřímo)³ vztahuje i Rousseauovo „společensko-smluvní“ pojetí vztahu lidské přirozenosti a lidské (smluvní) společenskosti.

V této souvislosti Rousseau jednak praví, že společenská smlouva má takřka zrušit původní lidskou přirozenost a takřka vytvořit lidskou „přirozenost“ novou,⁴ což (nepřímo)⁵ potvrzuje výše uvedený závěr,

jenž z výše zde uvedeného o Rousseauově „teorii společenské smlouvy“ na rozdíl od „teorie společenské smlouvy“ Hobbesovy a Lockovy plyne.

V téže souvislosti však Rousseau také praví, že společenská smlouva má vytvořit (nové) společensko-lidské vztahy tak, že je má vytušit v původních přirozených lidských vztazích⁶ a vyvodit je („prodloužit“ je) z nich, což (nepřímo)⁷ odporuje výše uvedenému závěru.

Rousseauovo „společensko-smluvní“ pojetí vztahu lidské přirozenosti a lidské (smluvní) společenskosti, jež se v Rousseauově „Společenské smlouvě“ (nepřímo)⁸ vztahuje ke vztahu „přirozeného zákona“ (lidského bytí) a (státoprávního) společenského zákona (lidského spolubytí),

je tedy ambivalentní. Možné vysvětlení (tj. jedno z možných vysvětlení?) té ambivalence je toto: Rousseau chce harmonizovat vztah lidského jednotlivce (v tom i „lidské přirozenosti“) a lidského obcenství (lidské společenskosti); ve „Společenské smlouvě“ Rousseau nevidí možnost provést tu harmonizaci na bázi „lidské přirozenosti“ (a lidského jednotlivce); ve „Společenské smlouvě“ Rousseau vidí jen možnost provést tu harmonizaci na bázi lidské společenskosti (a lidského obcenství); přitom však Rousseau v představě (resp. v představách), jak vztah lidského jednotlivce (v tom i „lidské přirozenosti“) a lidského obcenství (lidské společenskosti) harmonizovat, kolísá, a to i ve své „Společenské smlouvě“, byť i v jeho „Společenské

smlouvě“ vcelku převažuje význam lidského obcenství (lidské společenskosti) nad významem lidského jednotlivce (i „lidské přirozenosti“), resp. byť v ní zvláště převažuje význam společensko-lidských zákonů (lidského obcenství) nad významem „přirozeně“ lidského zákona (lidského jednotlivce). Toto kolísání pak tu je – či může být – také zdrojem oné ambivalence, jež ovšem je pouze ambivalencí mimonomologickou či nepřímo nomologickou.

4. K pojetí platnosti (závaznosti) (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí) v Rousseauově „Společenské smlouvě“ ve srovnání s pojetím platnosti (závaznosti) (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí) v „teorii společenské smlouvy“ Hobbesově a Lockově.

Z výše zde uvedeného¹ plyne, že podle Rousseauovy „Společenské smlouvy“ (státoprávní) společenský zákon (lidského spolubytí), je-li již zákonodárnou „obecnou vůlí“ „suveréna“ zřízen, platí – je závazný – všeobecně a bezvýjimečně, tj. pro všechny občany státu – tak jako v „teorii společenské smlouvy“ Lockově,² na rozdíl od „teorie společenské smlouvy“ Hobbesovy,³ v níž (státoprávní) společenský zákon (lidského spolubytí), je-li již zákonodárnou vůlí „suveréna“ pro obec zřízen, neplatí – není závazný – všeobecně a bezvýjimečně.

Z výše zde uvedeného⁴ také však plyne, že podle Rousseauovy „Společenské smlouvy“ zákonodárná „obecná (libo)vůle“ „suveréna“ je před zřízením (popř. před zrušením) (státoprávních) společenských zákonů (lidského spolubytí) – jež platí, resp. jsou závazné, všeobecně a bezvýjimečně, tj. pro všechny občany státu – v antropologicko-ontologickém a antropologicko-nomologickém smyslu zákonně nevázaná – na rozdíl od „teorie společenské smlouvy“ Hobbesovy⁵ i na rozdíl od „teorie společenské smlouvy“ Lockovy,⁶ v nichž zákonodárná (nelibo)vůle „suveréna“ před zřízením (popř. před zrušením) (státoprávních) společenských zákonů (lidského spolubytí) pro obec – ať již platí, resp. jsou závazné, všeobecně a bezvýjimečně, tj. pro všechny občany státu, či nikoli – v antropologicko-ontologickém a antropologicko-nomologickém smyslu je zákonně vázaná.

***

V návaznosti na své studie o vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii¹ a posléze i o pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) významných teoretiků „společenské smlouvy“, Hobbesa a Locka,² jsem se zde zabýval dalším významným teoretikem „společenské smlouvy“, jímž byl – vedle Hobbesa a Locka – též a zvláště J. J. Rousseau: takto tedy je, a takto tedy není Rousseauova „teorie společenské smlouvy“ spjata s pojmem „přirozeného zákona“ (lidského bytí) a

s problémy s ním souvisejícími, tj. s pojmem (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí), se vztahem „přirozeného zákona“ (lidského bytí) a (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí) a s platností (závazností) (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí).

Suma sumárum lze říci, že ve všech těchto ohledech Rousseauova „Společenská smlouva“ není nijak antropologicko-ontologicko-nomologicky fundovaná, na rozdíl od „teorie společenské smlouvy“ Hobbesovy a Lockovy, jež ve všech těchto ohledech tak či tak antropologicko-ontologicko-nomologicky fundovaná je.

A suma sumárum lze též říci, že pojetí (státoprávně) společenského zákona (lidského spolubytí) v Rousseauově „Společenské smlouvě“, nejsouc nijak antropologicko-ontologicko-nomologicky fundované (na rozdíl od „teorie společenské smlouvy“ Hobbesovy a Lockovy, jež i v pojetí státoprávně společenského zákona lidského spolubytí tak či tak antropologicko-ontologicko-nomologicky fundovaná je),

je blízké Montesquieuovi v „Duchu zákonů“: vždyť v Rousseauově „Společenské smlouvě“ i v Montesquieuově „Duchu zákonů“ zákony lidského bytí jsou pojaty, vzato antropologicko-ontologicky, jednorozměrně, tj. pouze jako (státoprávně) společenské zákony (lidského spolubytí); a jsouce takto pojaty pouze jako (státoprávně) společenské zákony (lidského spolubytí), tj. jednorozměrně, zákony lidského bytí tady i tam (v Rousseauově „Společenské smlouvě“) postrádají antropologicko-ontologickou hloubku a zůstávají na antropologicko-ontickém (resp. spíše na antropicko-ontickém) povrchu.³

Poznámky a odkazy:

(K úvodu:)

1 – Srov. Vl. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; I. Raná klasická novověká filosofie (E-Logos 1994 a Existenciál 2008); Vl. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; II. Pozdější klasická novověká filosofie (E-Logos 1996 a Existenciál 2008); Vl. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; III. Pozdější klasická novověká filosofie v politickoekonomické formě (E-Logos 1999 a Existenciál 2008); Vl. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; IV. Kantovo (resp. kantovské) paradigma ve vztahu k paradigmatu dřívější i pozdější klasické novověké filosofie i ve vztahu k její politickoekonomické formě (E-Logos 2001 a Existenciál 2008).

2 – Srov. Vl. Kyprý: K pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii (Existenciál 2008 a E-Logos 2011); Vl. Kyprý: K pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii (E-Logos 2011 a Existenciál 2012).

Ad 1. (K pojmu „přirozeného zákona“ – bytí lidsky jsoucího – v Rousseauově „Společenské smlouvě“ ve srovnání s pojmem „přirozeného zákona“ – bytí lidsky jsoucího – v „teorii společenské smlouvy“ Hobbesově a Lockově.)

1 – Srov. Rousseau: O společenské smlouvě, kn. 1, kap. II (odst. 2).

2 – Srov. tamtéž.

3 – Srov. tamtéž, kn. 2, kap. VI (odst. 2).

4 – Srov. tamtéž, kn. 3, kap. XVI (odst. 6).

5 – Srov. tamtéž, kn. 1, kap. VII (odst. 2).

6 – Srov. Vl. Kyprý: K pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii (Existenciál 2008 a E-Logos 2011), I.1.b., I.1.c.

7 – Srov. Vl. Kyprý: K pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii (E-Logos 2011 a Existenciál 2012), I. (1. část).

Ad 2. (K pojmu – státoprávně – společenského zákona – lidského spolubytí – v Rousseauově „Společenské smlouvě“ ve srovnání s pojmem – státoprávně – společenského zákona – lidského spolubytí – v „teorii společenské smlouvy“ Hobbesově a Lockově.)

1 – Srov. Rousseau: O společenské smlouvě, kn. 2, kap. VI (odst. 2).

2 – Srov. tamtéž, kn. 3, kap. XVI (odst. 6).

3 – Srov. tamtéž, kn. 1, kap. VII (odst. 2); kn. 3, kap. XVIII (posl. odst.).

4 – Srov. VI. Kyprý: K pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii (Existenciál 2008 a E-Logos 2011), I.2.b. (odst. 1), I.2.c. (odst. 1).

5 – Srov. VI. Kyprý: K pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii (E-Logos 2011 a Existenciál 2012), I. (1. část, odst. 2 – 2.b., 2.c.).

6 – Srov. Rousseau: O společenské smlouvě, kn. 1, kap. IV (odst. 8).

Rousseau rozeznává tyto druhy společensko-právních zákonů (lidského spolubytí): 1. státní – základní: týkají se státu jako celku, resp. celku jako státu (srov. tamtéž, kn. 2, kap. XII [odst. 1,2]); 2. občanské: týkají se vztahu členů státu navzájem a také vztahů členů ke státu (srov. tamtéž, kn. 3, kap. XII [odst. 3]); 3. trestní: ty jsou spíše sankcí „za“ státní (základní) a občanské, totiž sankcí za jejich nedodržování, tedy „porušování“ (srov. tamtéž, kn. 2, kap. XII [odst. 4]). – Rousseau, rozeznává tyto druhy společensko-právních zákonů (lidského spolubytí), doplňuje je a připojuje k nim ještě 4. („nejdůležitější“) „zákony“ (lidského spolubytí ve společnosti): mravy, zvyky, veřejné mínění (srov. tamtéž, kn. 2, kap. XII [odst. 5]). (K „nejdůležitějším zákonům“ lidského spolubytí ve společnosti – mravům, zvykům, veřejnému mínění – viz zde níže 2, odst. 11-12 an.)

„Základní“, tj. státní společensko-právní zákony (lidského spolubytí) nejsou ovšem totéž co základní zákony lidského bytí jako takového a nemohou ovšem základními zákony lidského bytí jako takového být, protože tyto „základní“ společensko-právní zákony (lidského spolubytí), totiž státní, nejsou nadřizeny zákonodárné „obecné vůli“, naopak jsou zákonodárné „obecné vůli“ podřizeny: ať jsou dobré, či ať jsou špatné, mohou být kdykoli změněny, resp. mohou být kdykoli zrušeny. (Srov. Rousseau: O společenské smlouvě, kn. 2, kap. XII [odst. 2].)

7 – Srov. tamtéž, kn. 3, kap. XI (odst. 4).

8 – Srov. tamtéž.

9 – Srov. tamtéž, kn. 2, kap. II (odst. 1); kn. 2, kap. VI (pozn. k odst. 9).

Přitom prý zvláštní (a jedinečná) vůle bytně zakládá mravy (v lidském spolubytí ve společnosti), kdežto (vše)obecná vůle bytně zakládá zákony (lidského

spolubytí ve společnosti); odtud prý potom nutnost přizpůsobit ono tomuto, tj. mravy (v lidském společenském spolubytí) na bytném základě zvláštní (a jedinečné) vůle zákonům (lidského spolubytí ve společnosti) na bytném základě (vše)obecné vůle, tj. podrobit ono tomuto silou („zdrucující silou“, resp. „zvětšením zdrucující síly“). (Srov. Rousseau: O společenské smlouvě, kn. 3, kap. I [odst. 13].)

Není to tedy protimluv k výše zde uvedenému v pozn. 6, odst. 2, ad 2?

Protimluv k výše zde uvedenému v pozn. 6, odst. 2, ad 2 to není jen tehdy,

když zvláštní (a jedinečná) vůle bytně zakládá právě jen *zvláštní (a jedinečné)* mravy (v lidském spolubytí ve společnosti) a když (vše)obecná vůle bytně zakládá právě *(vše)obecné* zákony (lidského spolubytí ve společnosti): *odtud* nutnost přizpůsobit ono tomuto, tj. právě jen *zvláštní (a jedinečné)* mravy (v lidském společenském spolubytí) na bytném základě zvláštní (a jedinečné) vůle právě *(vše)obecným* zákonům (lidského spolubytí ve společnosti) na bytném základě (vše)obecné vůle, tj. podrobit *jedinečnost všeobecnosti* silou („zdrucující silou“, resp. „zvětšením zdrucující síly“: srov. Rousseau: O společenské smlouvě, kn. 3, kap. I [odst. 13]).

To znamená, že *(vše)obecné mravy* (v lidském spolubytí ve společnosti) jsou nadřazeny (všeobecným) zákonům (lidského spolubytí ve společnosti), kdežto *zvláštní (a jedinečné)* mravy (v lidském společenském spolubytí) jsou (všeobecným) zákonům (lidského spolubytí ve společnosti) podřazeny. To znamená, že, stanou-li se popř. *jedinečné* či *zvláštní* mravy (v lidském spolubytí ve společnosti) mravy *všeobecnými* (pro společensko-lidské spolubytí), stanou se z *nezákonných (před)zákonnými*, aniž by se změnil jejich antropologicko-ontologický a etický statut, resp. aniž by se změnil jejich statut antropologicko-eticko-nomologický.

10 – Srov. tamtéž, kn. 1, kap. IV (odst. 8).

11 – Srov. tamtéž, kn. 2, kap. IX (odst. 3); kn. 2, kap. X (odst. 2, 4, 5); kn. 2, kap. XI (odst. 4).

12 – Srov. tamtéž, kn. 2, kap. XII (odst. 5).

13 – Srov. tamtéž.

14 – Srov. tamtéž, kn. 2, kap. XII (odst. 2).

15 – Srov. tamtéž.

16 – Zásadním kritikem „teorie společenské smlouvy“ včetně Rousseauovy „teorie společenské smlouvy“ byl mj. Hegel (v „Základech filosofie práva“ i v „Dějínách filosofie“). Ve své zásadní kritice (sporné ovšem svým antropologicko-ontologickým založením i zaměřením) vytýká Rousseauovi zvláště právě libovůli v obsahu „společenské smlouvy“: namítá, že, je-li „obecná vůle“ jen to, co je pouze (nahodile) společné pro jednotlivé vůle, pak jako tato pouhá (nahodilá) obecnost

jednotlivých vůlí je „obecná vůle“ v obsahu „společenské smlouvy“ libovolná. (Srov. Hegel: Základy filosofie práva, díl 3, odd. 3, pozn. k § 258; týž: Dějiny filosofie, díl 3, odd. 2, kap. 2, C, 3.d. [zvl. odst. 3].)

Ad 3. (Ke vztahu pojmu - státoprávně - společenského zákona - lidského spolubytí - a pojmu „přirozeného zákona“ - lidského bytí - v Rousseauově „Společenské smlouvě“ ve srovnání se vztahem pojmu - státoprávně - společenského zákona - lidského spolubytí - a pojmu „přirozeného zákona“ - lidského bytí - v „teorii společenské smlouvy“ Hobbesově a Lockově.)

1 - Srov. zde výše, 1, odst. 2-4, a 2, odst. 10 an.

2 - Srov. Vl. Kyprý: K pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii (Existenciál 2008 a E-Logos 2011), I.3. a II.3; Vl. Kyprý: K pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii (E-Logos 2011 a Existenciál 2012), II.

3 - Proto nepřímě, protože se přímo netýká „přirozeného zákona“ (lidského bytí), týkajíc se přímo jen „lidské přirozenosti“, resp. lidských „přirozených vztahů“.

4 - Srov. Rousseau: O společenské smlouvě, kn. 2, kap. VII (odst. 3).

5 - Viz zde výše pozn. 3 ad 3.

6 - Srov. Rousseau: O společenské smlouvě, kn. 2, kap. XI (odst. 5).

7 - I tady proto nepřímě, protože se i tady přímo týká jen lidských „přirozených vztahů“, resp. „lidské přirozenosti“, netýkajíc se přímo „přirozeného zákona“ (lidského bytí).

8 - Viz zde výše pozn. 3 ad 3.

Ad 4. (K pojetí platnosti - závaznosti - státoprávně společenského zákona - lidského spolubytí - v Rousseauově „Společenské smlouvě“ ve srovnání s pojetím platnosti - závaznosti - státoprávně společenského zákona - lidského spolubytí - v „teorii společenské smlouvy“ Hobbesově a Lockově.)

1 - Srov. zde výše, 2, odst. 3, 6-9 a 16 an.

2 - Srov. Vl. Kyprý: K pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii (E-Logos 2011 a Existenciál 2012), II. (3. část).

3 – Srov. Vl. Kyprý: K pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii (Existenciál 2008 a E-Logos 2011), I.2.d., II.2.d.

4 – Srov. zde výše, 2, odst. 17 an.

5 – Srov. Vl. Kyprý: K pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii (Existenciál 2008 a E-Logos 2011), I.3., II.3.

6 – Srov. Vl. Kyprý: K pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii (E-Logos 2011 a Existenciál 2012), II. (4. část).

(K doslovu.)

1 – Viz zde výše pozn. 1 k úvodu.

2 – Viz zde výše pozn. 2 k úvodu.

3 – Rousseau ve „Společenské smlouvě“ se zmiňuje o Montesquieuově „Duchu zákonů“ třikrát: dvakrát se o Montesquieuově „Duchu zákonů“ zmiňuje zcela souhlasně (srov. Rousseau: O společenské smlouvě, kn. 2, kap. XI [odst. 4]; kn. 2, kap. VII [odst. 2]), jednou ne zcela souhlasně, tj. s výhradou, ovšem nikoli s výhradou základní a zásadní – antropologicko-ontologickou či antropologicko-nomologickou (srov. tamtéž, kn. 3, kap. 4 [odst. 6]).

Rousseauovu „Společenskou smlouvu“ i „Montesquieuova „Ducha zákonů“ antropologicko-ontologicky a antropologicko-nomologicky převyšuje neznámý a tajemný Morelly v „Zákoníku přírody“: Morellyho „Zákoník přírody“ převyšuje Rousseauovu „Společenskou smlouvu“ i Montesquieuova „Ducha zákonů“ antropologicko-ontologickým založením a antropologicko-nomologickým zaměřením svého obsahu. (Jeho obsahem se podrobněji zabývám a podrobněji jej odkávám v připravovaném díle „Filosofie jako filosofická antropologie“, jež je doplněnou a prohloubenou druhou verzí mých dřívějších skript „K problematice filosofické antropologie (jako antropologické ontologie)“ [VŠE Praha 1994]; resp. lze spíše říci, že připravované dílo „Filosofie jako filosofická antropologie“ svým prohloubením a doplněním mých skript „K problematice filosofické antropologie (jako antropologické ontologie)“ [VŠE Praha 1994] je jejich verzí prvou.)

Celkové kritické hodnocení Rousseauova díla, tj. nejen díla filosofického, ale též mimofilosofického, provedl výrazně a významně F. X. Šalda ve svém eseji „Jean Jacques Rousseau, básník a myslitel“ v knize „Duše a dílo“. Tématu mé studie se týkají zvláště tyto tři momenty:

1. K Rousseauově „Společenské smlouvě“: v eseji „Jean Jacques Rousseau, básník a myslitel“ Šalda píše o „tyranském duchu“ Rousseauovy „Společenské smlouvy“; její „tyranský duch“ plyne prý z touhy po harmonii lidského jednotlivce a lidského obecnství, již podle něho nelze uskutečnit na bázi lidské jedinečnosti a již podle něho lze uskutečnit jen na bázi lidského obecnství, i prý z touhy po harmonii jako takové: ve smyslu hudebním i ve smyslu nad-hudebním: logickém i antropo-ontologickém. (Srov. Šalda: Jean Jacques Rousseau, básník a myslitel, 3 [1. část, odst. 4].)

Odtud prý „všeobecná vůle“ (lidského obecnství) i její výraz – (státoprávní aj. – občanský a náboženský (?)) společenský zákon (lidského spolubytí) musí být nadřazen vůli lidského jednotlivce, již „donucuje ke svobodě“, a odtud prý i vůle lidského jednotlivce musí být podřízena „všeobecné vůli“ (lidského obecnství) i jejímu výrazu – (státoprávnímu aj. – občanskému a náboženskému (?)) společenskému zákonu (lidského spolubytí) a být jím „donucena ke svobodě“. (Srov. tamtéž, 3 [1. část, odst. 5].)

Proto prý Rousseau ve „Společenské smlouvě“ je komunistou. (Srov. tamtéž, 3, [1. část, odst. 6].)

Znamená však to, že „všeobecná vůle“ (lidského obecnství) musí být nadřazena vůli lidského jednotlivce a že vůle lidského jednotlivce musí být podřízena „všeobecné vůli“ (lidského obecnství) (srov. tamtéž, 3 [1. část, odst. 5]),

znamená to, že Rousseau ve „Společenské smlouvě“ proto je „komunistou“ (srov. tamtéž, 3 [1. část, odst. 6])?

To je ovšem pochybné a pochybené.

Je to ovšem pochybné a pochybené z hlediska marxovského, a nejen z hlediska marxovského: „komunismus“ Rousseauovy „Společenské smlouvy“ by tak tkvěl jedině v supremacii „všeobecné (libo)vůle“ v lidském obecnství; ale supremacie „všeobecné (libo)vůle“ v lidském obecnství, v němž by tak jedině tkvěl, je přece, vzato antropologicko-ontologicky a antropologicko-nomologicky a vzato konec konců i společensko-ekonomicky, rázu formálního, a nikoli rázu konkrétně formově obsažného. Má-li však Rousseau o „společenské smlouvě“ své společensko-ekonomické představy, jež neplynou nutně z jeho pojetí „společenské smlouvy“ a jež nutně z jeho pojetí „společenské smlouvy“ plynout nemohou, potom jde o představy společnosti přece jen buržoazní, resp., lépe řečeno, maloburžoazní. – Srov. Rousseau: O společenské smlouvě, kn. 2, kap. XI [odst. 1-3 a pozn. k odst. 2].)

2. Ke vztahu Rousseaua k Hobbesovi a Lockovi: Rousseau (a jiní Francouzi) prý chápou jako základní (přirozenou) hybnou sílu činnosti jednotlivého člověka *sebelásku* (*l'amour de soi*), jež zahrnuje egoismus i altruismus. Oproti tomu Angličané (a s nimi Hobbes a Locke?!) prý chápou jako základní (přirozenou) hybnou sílu činnosti

jednotlivého člověka *samolásku* (*l'amour propre*), jež zahrnuje jen egoismus bez altruismu: jde prý jí jen o sebezáchovu (nikoli o záchovu těch druhých). (Srov. Šalda: Jean Jacques Rousseau, básník a myslitel, 2 [1. část, předposl. odst.].)

Avšak Hobbes i Locke (oproti Rousseauovi) ve své „teorii společenské smlouvy“ chápou „přirozený zákon“ (lidského bytí) jako zahrnující ohled nejen sebezáchovy, ale též záchovy těch druhých. (Srov. zde výše, 1, odst. 5. Srov. též Vl. Kyprý: K pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Hobbesově filosofii [Existenciál 2008 a E-Logos 2011], I.1.c., II.1.c., a Vl. Kyprý: K pojmu „přirozeného zákona“ (bytí lidsky jsoucího) v Lockově filosofii [E-Logos 2011 a Existenciál 2012], I.)

Avšak Rousseau (oproti Hobbesovi a Lockovi) ve své „Společenské smlouvě“ chápe „přirozený zákon“ (lidského bytí) jako zahrnující ohled pouhé sebezáchovy, ale ne záchovy těch druhých. (Srov. zde výše, 1.)

A tak ke vztahu Rousseaua k Hobbesovi a Lockovi lze tedy spíše říci (oproti Šaldovi in Jean Jacques Rousseau, básník a myslitel, 2 [1. část, předposl. odst.]), že Francouz Rousseau ve „Společenské smlouvě“ chápe jako základní přirozenou hybnou sílu činnosti jednotlivého člověka spíše „*samolásku*“ (*l'amour propre*), jež zahrnuje egoismus bez altruismu, tj. již jde jen o sebezáchovu (nikoli o záchovu těch druhých), a že oproti tomu Angličané Hobbes a Locke ve své „teorii společenské smlouvy“ chápou jako základní přirozenou hybnou sílu činnosti jednotlivého člověka spíše *sebelásku* (*l'amour de soi*), jež zahrnuje egoismus i altruismus.

3. Ke vztahu Rousseaua ke Kantovi: Rousseau prý stojí u kolébky Kantova kategorického imperativu (mravního zákona lidského bytí), když v Rousseauově „Nové Heloise“ Julie prožívá konflikt povinnosti, tj. slibu věrnosti vůči Wolmarovi, a náklonnosti vůči Saint-Preuxovi, tj. hrozby nevěrnosti s ním, a překonává tuto pro onu, tj. ohledem k povinnosti pro povinnost. (Srov. Šalda: Jean Jacques Rousseau, básník a myslitel, 3 [1. část, odst. 3].)

I to je ovšem pochybné a pochybené. (Srov. k tomu Vl. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; IV. Kantovo (resp. kantovské) paradigma ve vztahu k paradigmatu dřívější i pozdější klasické novověké filosofie i ve vztahu k její politickoekonomické formě [E-Logos 2001 a Existenciál 2008], 3.)

Je to pochybné a pochybené, protože (srov. Vl. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; IV. Kantovo (resp. kantovské) paradigma ve vztahu k paradigmatu dřívější i pozdější klasické novověké filosofie i ve vztahu k její politickoekonomické formě [E-Logos 2001 a Existenciál 2008], 3, odst. 5-7) Kantův mravní zákon lidského bytí (kategorický imperativ) není spjat s povinností pro (jakoukoli blíže obsažně neurčenou) povinnost, tzn. že není formální a bezobsažný; Kantův mravní zákon lidského bytí (kategorický imperativ) je spjat ne s jakoukoli povinností, leč s povinností blíže obsažně určenou ohledem k lidství svému i jinému

(jiných lidí), tj. ke službě lidství svému i jinému (jiných lidí), tzn. že je ohledem k té službě (formově) obsažný.

A tak ke vztahu Rousseaua ke Kantovi lze tedy spíše říci (oproti Šaldovi in Jean Jacques Rousseau, básník a myslitel, 3 [1. část, odst.3]), že, prožívá-li Julie v Rousseauově „Nové Heloïse“ konflikt povinnosti, tj. slibu věrnosti vůči Wolmarovi, a náklonnosti vůči Saint Preuxovi, tj. hrozby nevěrnosti s ním, a překonává-li tuto pro onu, tj. ohledem k *pouhé* povinnosti pro povinnost, pak *pouze* tím nestojí přece ještě Rousseau nikterak a nemůže nikterak stát „u kolébky“ Kantova kategorického imperativu (mravního zákona lidského bytí).

(A nestojí-li u ní tam, nestojí u ní Rousseau ani ve „Společenské smlouvě“, praví-li, že otroctví je konání dle „popudu pouhé žádosti“ a svoboda že je konání dle „zákona, jež jsme si sami uložili“ – oproti či navzdory „popudu pouhé žádosti“. [Srov. Rousseau: O společenské smlouvě, kn. 1, kap. VIII, odst. 3.] Toto rozlišení otroctví a svobody zní kantovsky, avšak není (pre)kantovské, neb to je rozlišení, jež se netýká přirozeně mravního zákona lidského bytí, týkajíc se jen právního – mimomravního – společenského zákona lidského spolubytí: toť zde onen „zákon, jež jsme si sami uložili“.)

Tyto tři momenty z celkového kritického hodnocení Rousseauova díla, tj. nejen díla filosofického, ale též mimofilosofického, jež provedl výrazně a významně F. X. Šalda ve svém eseji „Jean Jacques Rousseau, básník a myslitel“ v knize „Duše dílo“, se týkají tématu mé studie.

Svědčí o Šaldově smyslu i pro filosofické věci, se smyslem pro filosofické věci však svědčí také o Šaldově náchylnosti k omylnosti v nich: nebyl zde velký kritik ve vlastních myšlenkách nedosti kritický k cizím myšlenkám a nedosti sebekritický k vlastním myšlenkám o cizích myšlenkách, tj.: nebyl zde velký kritik nedosti kritikem – nedosti myslitelem?

(Psáno r. 2013.)

E-LOGOS

ELECTRONIC JOURNAL FOR PHILOSOPHY

Ročník/Year: 2014 (vychází průběžně/ published continuously)

Místo vydání/Place of edition: Praha

ISSN 1211-0442

Vydává/Publisher:

Vysoká škola ekonomická v Praze / University of Economics, Prague

nám. W. Churchilla 4

Czech Republic

130 67 Praha 3

IČ: 61384399

Web: <http://e-logos.vse.cz>

Redakce a technické informace/Editorial staff and technical information:

Miroslav Vacura

vacuram@vse.cz

Redakční rada/Board of editors:

Ladislav Benyovszky (FHS UK Praha, Czech Republic)

Ivan Blecha (FF UP Olomouc, Czech Republic)

Martin Hemelík (VŠP Jihlava, Czech Republic)

Angelo Marocco (Pontifical Athenaeum Regina Apostolorum, Rome, Italy)

Jozef Kelemen (FPF SU Opava, Czech Republic)

Daniel Kroupa (ZU Plzeň, Czech Republic)

Vladimír Kvasnička (FIIT STU Bratislava, Slovak Republic)

Jaroslav Novotný (FHS UK Praha, Czech Republic)

Jakub Novotný (VŠP Jihlava, Czech Republic)

Ján Pavlík (editor-in-chief) (VŠE Praha, Czech Republic)

Karel Pstružina (VŠE Praha, Czech Republic)

Miroslav Vacura (executive editor) (VŠE Praha, Czech Republic)